

РАБИН: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У цій статті розглянуто поняття єврейської культури "рабин" в системі сучасної англійської мови, представлено його основні соціальні ролі та внутрішню форму. Значну увагу приділено його дериваційним, лексико-семантичним, стилістичним і фразеологічним зв'язкам. У зазначеному дослідженні вербалізовані типові характеристики рабина: мудрість та багатослів'я. Його поліфункціональність і високий статус у середовищі єврейського етносу репрезентовані за допомогою прийомів метафоризації, гіперболізації та емфатичного викладу англомовного матеріалу.

Здавна постать єврейського рабина була об'єктом уваги представників єврейської етнічної спільноти, незалежно від тих країн, де вони проживали. Безперечно, рабини відігравали визначальну роль у процесі життєдіяльності як власного єврейського народу, так і в межах приймаючого соціуму.

Актуальність цієї розвідки зумовлена інтересом сучасних мовознавців до процесів кореляції сфери мислення та мови, особливостей національного менталітету. Науковці зосереджують увагу на специфіці концептуалізації світу конкретними етносами, встановлюючи загальнолюдські та етноспецифічні характеристики. **Об'єктом** дослідження виступають мовні/мовленнєві засоби реалізації єврейського поняття *рабин* в межах сучасної англійської мови. **Предметом дослідження** є похідні лексичні одиниці, типові соціальні ролі рабина, а також певні лексико-семантичні, дериваційні, стилістичні, фразеологічні зв'язки, які сформувалися вживанням *рабин* в системі англійської мови. **Мета цього дослідження** – розкрити внутрішню форму поняття, виявити його когнітивні, лінгвокультурні характеристики, дискурсивну реалізацію, представити механізми гіперболізації, метафоризації, емфатичного представлення вищезначеного поняття єврейської лінгвокультури. **Матеріалом** слугували англомовні словники, художні, публіцистичні твори, інтернет джерела англійською мовою. **Новизна статті** у здійсненні дослідження вербальних засобів реалізації виділеного поняття *рабин*, виявленні низки номінативних, епідигматичних процесів, які відображають особливості категоризації / концептуалізації досвіду євреями через призму англійської мови.

У лінгвістиці *поняттям* вважають одну з форм абстрактного мислення, у якій відображено суттєві ознаки предметів, кожна з яких необхідна, а всі разом – достатні, щоб стати диференціюючими стосовно суміжних класів об'єктів [1: 43]. Доцільно розпочати аналіз поняття *рабин* із розкриття внутрішньої форми слова, яку вважають його невід'ємною семантичною характеристикою. Отже, в англійську мову номінація *rabbi* потрапила з івриту. У єврейській лінгвокультурі *rabbi* має значення релігійного вчителя – "*teacher*", буквально великий – "*great one*". Лексема *Rabbi* походить з івритського кореня רב, що означає "*great*" або "*distinguished (in knowledge)*" [2: 451; 3: 108]. Крім цього, розглянемо поняттєву характеристику *rabbi* (רב), відтак, *rabbi* (n. pl. rabbis) має такі значення: a) *A person trained in Jewish law, ritual, and tradition and ordained for leadership of a Jewish congregation, especially one serving as chief religious official of a synagogue*; b) *A scholar qualified to interpret Jewish law* [4]; *Rabbi – became a term used to refer to leaders and teachers of scholarship, judgment, spiritual wisdom and counsel* [5: 72]. Таким чином, основним значенням *rabbi* є "*релігійний лідер*", "*учитель*", "*вчений*" [6: 60; 7: 220].

Використання *rabbi* або *reb*, *rab* у межах єврейської лінгвокультури є показником шанобливого ставлення до вчителя, людини з високим статусом [4; 7: 202; 8: 155, 281; 9: 150; 10: 451]. Варто зазначити, що у Новому Заповіті Вживання "*rabbi*" або ж синонімічне "*rabboni*" було зафіксовано при прямому зверненні до Ісуса Христа (Mark 9:5; 11:21; 14:45) [10: 1162]. Лексему *Rebbe* часто вживають для позначення духовного вчителя чи лідера хасидської спільноти. Англійською мовою вказану єврейську лексему перекладають "*Grand Rabbi*", що буквально означає "*my rabbi*". Реббе вважають цадиком, його соціальний стан є спадковим. Поза межами хасидської громади "*rebbe*" можуть використовувати при зверненні до свого власного рабина, тому що *rebbe* на їдиш – *rabbi*, спостерігаємо еквівалентні звернення: *Rav*, *rabbi*, *Rebbe*.

Незважаючи на те, що в словнику зафіксоване тлумачення *rabbi* – *a Jewish priest* [11: 1161], аналіз англомовного матеріалу, що містить інформацію про етноспецифічні характеристики єврейської нації, дає підстави не погодитися з таким визначенням. Варто зазначити, що у християнському значенні "*priest*", тобто священик, є особою, яка повноважена для виконання священних ритуалів, однак *rabbi* – рабин – не наділений більшою владою чи додатковими привілеями для виконання ритуалів, ніж будь-який інший єврей. У контексті єврейства священиками – *priests (kohanim)* – вважають нащадків Аарона, брата Мойсея, який був наділений правом виконувати різні обрядові церемонії у Храмі [10: 758]. До того ж, *kohen(im)* – це єдиний термін в Старому Заповіті, який номінує ізраїльське духовенство. Отже, в Іудаїзмі рабин не є священиком, тобто посередником між людиною та Богом, а порадиником, коментатором, який добре знає єврейський закон [9: 84; 12: 325]. Незважаючи на те, що особу рабина в етнічній свідомості євреїв не концептуалізовано як представника

Бога на землі, однак харизматичність рабинів призводить до особливого ставлення, до надання певної посередницької функції: *As rebbe, Sacks is the community's intercessor before God...* [13: 211]. Як відомо, священик у рольовій парадигматиці займає домінуючу статусну позицію, він присутній у всіх сферах життєдіяльності. Під кутом зору дослідження єврейської культури аналогічну домінуючу позицію займає *рабин*, хоча в єврейському середовищі немає такої дії, яку не могли б виконати євреї без його участі.

В англійській мові виникли похідні від назви *rabbi*, наприклад: *rabbinate* 1) *the position or office of rabbi*; 2) *rabbis collectively* – *рабинат* [3: 108]. Прототипом головного рабинату (*chief rabbinate*) був *the Great Sanhedrin of Jerusalem*, Синедріон, іншими словами, рада старійшин у Давній Іудеї [14]. Прикметник *rabbinical* тлумачать як *of the rabbis, their doctrines, learning, language, etc. especially in the early Middle Ages* [3: 108]. В англійському матеріалі зафіксовано вживання словосполучень: *rabbinical literature, rabbinic leadership, The Rabbinical Assembly* [14], *the rabbinical authorities* [15: 370].

Для того, щоб стати рабином, окрема особа повинна володіти необхідними позитивними моральними якостями, пройти курс навчання в ешиві (*yeshivah*) [7: 220; 15: 356; 16: 106]. Ешива є синонімічним позначенням для *Rabbinical Studies Institute*. Ешива *the Etz Haim Yeshivah*, наприклад, була одним з основних інститутів, де навчалися рабини сефардських спільнот із Західної Європи та Америки. Єврейська рабиністична еліта складає ліву частку випускників таких навчально-релігійних закладів вивчення Талмуду. У такому контексті варто зазначити, що вживання прикметника *yeshivish* [5: 146] передбачає в імпліцитному сегменті смислу цінності, стиль, особливості мовлення, які є невід'ємними для інституту ешив (*yeshivot*).

Перш ніж перерахувати домінуючі функції рабинів, звернемо увагу на їх поліфункціональність, наприклад: *a prominent rabbi active in both loan-banking and Hebrew printing; acting rabbi, master baker, and storyteller* [13: 18]. Про прототипні аспекти діяльності рабина свідчить наступний приклад: *he was always praying, studying, reciting the Zohar, or helping impoverished men* [8: 150]. Визначення функцій, що виконуються мовною особистістю, дозволяють типізувати рольову структуру дискурсу загалом. Зазначаючи провідні функції рабинів, *no-perше*, виокремимо таку їхню соціальну роль, як роль "судді". Суд в англійській мові може бути оформленим як запозичення з єврейської культури *bet (beth) din* або як *rabbinical court* [8; 17: 52]. Відтак, у єврейському національному середовищі суддя – це *dayan (judge), an ordained rabbi with special legal training who belongs to a beth din*. Варто зазначити, що в Ізраїлі релігійні суди розглядають справи, які стосуються одруження / розлучення, зміни віросповідання, фінансових питань.

По-друге, підкреслюють роль рабина як хорошого "опатона" [5: 71]: *The negotiating Rabbis were well versed in the terminology affairs* [8: 40]. *Some rabbis are great preachers* [6: 62]. У цьому контексті доцільно згадати про стереотипну рису євреїв – комунікабельність, до речі, рабини, які багато говорять, нерідко самі стають об'єктами жартів, у яких актуалізовано цю особливість, наприклад: *"My rabbi is so brilliant", a Jew brags to a friend, "that he can speak for an hour on any topic", "And my rabbi is so brilliant", the friend responds, "that he can speak for two hours on no topic"* [9: 154]. Між євреями та їх рабином, як правило, устанавлюються щирі сердні відносини. Часте використання в мовленні звернень *your rabbi, my rabbi*, свідчить про те, що постає рабина в єврейській колективній свідомості вимальовується як близька людина, про що свідчать наступні мовні приклади: *"Rabbi, what I have to tell you is confidential"* [8: 65]; *you feel close to your sponsoring rabbi* [6: 85].

По-третє, важливо виокремити семантичну роль "порадника", певною мірою психолога, психоаналітика, у питаннях побутового, релігійного, суспільного характеру [8: 17, 120; 9: 160; 15: 356]. Отже, рабин допомагав своїм одновірцям визначити, чи відповідає їжа, певні побутові справи, речі духовного змісту вимогам *системи кашруту* [7: 95]. Розглянемо приклад: *she must send the fowl to the Rabbi to inquire whether it is kosher; у наступному прикладі представлено* прохання про допомогу, пораду, яке адресоване рабину: *Holy Rabbi, what shall I do?; Rabbi, what shall I do and where shall I go?* [8: 19]. Саме використання риторичного різновиду запитань сприяє емоційному вираженню думки, наприклад: *Who can help us if not the rabbi!* [16: 38]. Отже, у попередньому випадку в так званій підводній частині заперечного речення знаходиться емоційне твердження. Для більш ефективного розкриття позиції особистості рабина в концептуальній картині світу етносу наведемо приклад: *I don't make a move without my Rabbi* [18: 292], у якому зумисне перебільшення сприяє формуванню яскравого образу в картині світу, що в подальшому дає змогу зрозуміти специфіку ставлення до рабина. Першим рабином євреї вважають Мойсея – *our rabbi, Moshe Rabbeinu* [10: 988; 17: 45;]. Мойсей навчав єврейський народ законам Тори, до нього зверталися, коли виникали проблеми під час блукань у пустелі.

По-четверте, не можна залишити поза увагою роль рабина – "лідера" [17: 10, 23; 18: 150, 154]. Варто розглянути приклад, який слугує ілюстрацією цього лідерства: *His leadership role here shows a curious blend of the pragmatic and the mystical, suggesting a cross between a Mafia godfather and a Hasidic rebbe* [13: 103]. Поєднання в одному контексті протилежних за змістом властивостей, несподіване порівняння сприяють кращому образному розкриттю поняття *рабин*. Не можна проводити аналіз особистості рабина без урахування таких рис, як високий інтелект, мудрість. Саме цю думку підкреслено частим уживанням висловів: *rabbi's wisdom; the all-wise leader* [18: 150, 151]. Як було зазначено вище, рабин не є посередником між Богом та людьми в межах єврейської традиції аналогічно до того, як це відбувається в Християнстві. Однак рабина як агента релігійного дискурсу сприймають через призму святості: *Holy Rabbis* [6: 60; 8: 19], *the Haffetz Hayyim was known to be a saint; the rabbi's saintliness* [9: 152, 153].

Особистісні характеристики учасників дискурсу відображаються в типових моделях його реалізації, вони є єдністю індивідуальних, національно-культурних, загальнолюдських особливостей моделей поведінки. У єврейському колі для характеристики рабина застосовують епітети, наприклад: *"The Reverend Rabbi"* [8: 114]. Концептуалізація *Rabbi* як *Prince of the Torah* [8: 115] видається можливою за допомогою дії механізму передачі ознак, які притаманні для сфери джерела, сфері-меті, що сприяє кращому поясненню сутності *"рабин"*. З іншого боку, виразність досягається завдяки зумисному перебільшенню: *I spoke to the Paris Rabbi, a genius* [8: 148]. Отже, таке гіперболізоване мовне втілення презентує дійсний стан речей через призму емоційно забарвленого сприйняття та викладу його тим, хто говорить. У прикладі в гіперболічному вимірі подано таку рису рабина, як розум. Якщо розглянемо іншу гіперболізовану властивість рабина (*one who uproots mountains and reduces them to dust*) [8: 115]), тоді варто зазначити, що в ній приховано інформацію про велику фізичну силу рабина. Словосполучення *mentor of all Israel* [18: 180] несе інформацію про наставницьку функції рабина, гіперболічний ефект здійснюється за допомогою займенника *all*.

Прислів'я, окрім свого власного значення, що базується на змісті самого вислову, мають додатковий смисл, який сформувався завдяки дії лінгвістичних / екстралінгвістичних чинників. В англійській мові є прислів'я *The rabbi is just a man who knows Torah – he is not the Torah himself*, у якому закодовано інформацію про те, що рабина, незважаючи на обізнаність у питаннях релігійного характеру, не наділяють рівнем святості Тори. Уживання різних коментарів, побажань можна сприймати як одну із стереотипних рис єврейства. У дискурсі, що стосується рабина, зафіксовані побажання, які є показниками такої етноспецифічної особливості мовлення євреїв, наприклад: *May all Jews be like him! Long life to him!* [16: 30, 39].

Скупчення в єдиному мовному контексті низки стилістичних засобів сприяє тому, що вони разом беруть участь у характеристиці рабина через розгорнуте звертання до нього. Розглянемо уривок із листа: *"To my beloved, the rabbi, the great light, the crown of this generation, perfect and wonderful sage, performer of miracles who is attached to my innermost heart and who is closer to me than a brother, our teacher, Joseph the Cohen, I received your letter ..."* [19: 65]. У прикладі представлено низку епітетів, метафор, порівняння. Таким чином, концептуалізація рабина як *the great light* є перенесенням за напрямом: АБСТРАКТНА СУТНІСТЬ – ЛЮДИНА; як *the crown of this generation* – ПРЕДМЕТ – ЛЮДИНА, *perfect and wonderful sage* – ЛЮДИНА – ЛЮДИНА. Сфера джерела є конкретним знанням, яке людина отримує з досвідом у процесі безпосереднього контакту з дійсністю. Сфера цілі – менш чітке знання. Метафора допомагає зрозуміти абстрактні, неструктуровані сутності в термінах структурованих. У межах звертання використано перифразу: *performer of miracles who is attached to my innermost heart and who is closer to me than a brother*. Вона включає в себе порівняння, яке вводиться сполучником *than*, що підсилює аксіологічність сприйняття всього звертання. Таким чином, номінація *рабин* у межах англійського соціуму встановила певні лексико-семантичні, стилістичні, фразеологічні зв'язки, зафіксовано похідні лексеми від *rabbi*. Рабину приписують виконання таких соціальних ролей: *"суддя"*, *"оратор"*, *"порадник"*, *"лідер"*. Стереотипізована характеристика, *багатослів'я*, представлена в жартах. Розкриття його функцій відбувається через прийоми метафоризації, емпатичні твердження, гіперболізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры [изд. 2-ое, исправленное и дополненное] / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с.
2. Expository Dictionary of Bible Words / [ed. by Stephen D. Renn]. – Peabody, Massachusetts : HENDRICKSON Publishers, 2005. – 1171.
3. Бен-Лев Сергей Англо-русский толковый словарь библейно-религиозной лексики / Сергей Бен-Лев. – СПб. : КАРО, 2000. – 142 с.
4. Электронный словарь Dictionary.com. – Режим доступа: <http://dictionary.reference.com>.
5. Let's Schmooze. Jewish Words Today / [ed. by Rabbi Julian Sinclair]. – London., N.Y. : Continuum, 2007. – 204 p.
6. Diamant A. Choosing a Jewish Life. A handbook for People converting to Judaism and for their family and friends / A. Diamant. – N. Y. : Schocken books, 1997. – 294 p.
7. Freedman S. Jew vs. Jew. The struggle for the soul of American Jewry / S. Freedman. – N. Y., L., Toronto, Sydney, Singapore : SIMON&SCHUSTER, 2000. – 397 p.
8. Singer I. B. In My Father's Court / I. B. Singer. – N. Y. : FACETT CRESR, 1966. – 287 p.
9. Telushkin J. Jewish Humour What the Best Jewish Jokes Say About the Jews / J. Telushkin. – Perennial : An imprint of Harper Collins Publishers, 2002. – 237 p.
10. Holman Bible Dictionary / [Ed. by Trent C. Butler]. – Nashville, Tennessee : Holman Bible Publishers, 1991. – 1450 p.
11. Longman Dictionary of Contemporary English (3rd edition). – L. : Longman Dictionaries, 1995. – 1666 p.
12. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
13. Kugelmass J. The miracle of Intervale Avenue. The story of a Jewish congregation in the South Bronx / J. Kugelmass. – N. Y. : Schocken Books, 1986. – 231 p.
14. Электронная энциклопедия Britannica. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.britannica.com>.
15. Kaplan M. M. The Principles of Reconstructionism and some Questions Jews Ask / M. M. Kaplan ; [ed. by N. N. Glatzer] // Modern Jewish Thought. – N. Y. : Schocken Books, 1989. – P. 150–157.
16. Peretz I. L. Selected Stories / I. L. Peretz. – N.Y. : Schocken Books, 1975. – 159 p.
17. Biale D. Power and Powerlessness in Jewish history / D. Biale. – N. Y. : Schocken Books, 1986. – 244 p.

18. Teller H. Give Peace a Stance Phasing Harmony into Our Lives / H. Teller. – New York City Publishing Company, 1992. – 341p.
19. In praise of the Baal Shem Tov. The earliest collection of legends about the Founder of Hassidism / [ed. by D. Ben-Amos and J. R. Mintz]. – N. Y. : Schocken books, 1970. – 353 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Stepanov Yu. S. Konstanty : Slovar' russkoy kultury [Dictionary of Russian Culture]. / Yu. S. Stepanov. – M. : Akademicheskyy proekt, 2001. – [izd. 2-oye, ispravlennoe i dopolnennoe]. – 990 s.
2. Expository Dictionary of Bible Words / [ed. by Stephen D. Renn]. – Peabody, Massachusetts : HENDRICKSON Publishers, 2005. – 1171.
3. Ben-Lev Sergei Anglo-russky tolkovy slovar' bibleino-religioznoy leksiky [English-Russian Explanatory Dictionary] / Sergei Ben-Lev. – SPb. : KARO, 2000. – 142 s.
4. Elektronnyy slovar' Dictionary.com. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : [http:// dictionary. reference. com](http://dictionary.reference.com).
5. Let's Schmooze. Jewish Words Today / [ed. by Rabbi Julian Sinclair]. – London, N.Y. : Continuum, 2007. – 204 p.
6. Diamant A. Choosing a Jewish Life. A handbook for People converting to Judaism and for their family and friends / A. Diamant. – N. Y. : Schocken books, 1997. – 294 p.
7. Freedman S. Jew vs. Jew. The struggle for the soul of American Jewry / S. Freedman. – N. Y., L., Toronto, Sydney, Singapore : SIMON&SCHUSTER, 2000. – 397 p.
8. Singer I. B. In My Father's Court / I. B. Singer. – N. Y. : FACETT CRESR, 1966. – 287 p.
9. Telushkin J. Jewish Humour What the Best Jewish Jokes Say About the Jews / J. Telushkin. – Perennial: An imprint of Harper Collins Publishers, 2002. – 237 p.
10. Holman Bible Dictionary / [ed. by Trent C. Butler]. – Nashville, Tennessee : Holman Bible Publishers, 1991. – 1450 p.
11. Longman Dictionary of Contemporary English (3rd edition). – L. : Longman Dictionaries, 1995. – 1666 p.
12. Karasik V. I. Yazykovi krug : lichnost', koncepty, diskurs [Language Sphere : Personality, Concepts, Discourse] / V. I. Karasik. – Volgograd : Peremena, 2002. – 477 s.
13. Kugelmass J. The miracle of Intervale Avenue. The story of a Jewish congregation in the South Bronx / J. Kugelmass. – N. Y. : Schocken Books, 1986. – 231 p.
14. Elektronnaya encyklopedia Britannica [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dospupu : [http://www. britannica. com](http://www.britannica.com).
15. Kaplan M. M. The Principles of Reconstructionism and some Questions Jews Ask / M. M. Kaplan // Modern Jewish Thought / [ed. by N. N. Glatzer]. – N. Y. : Schocken Books, 1989. – P. 150–157.
16. Peretz I. L. Selected Stories / I. L. Peretz. – N.Y. : Schocken Books, 1975. – 159 p.
17. Biale D. Power and Powerlessness in Jewish history / D. Biale. – N. Y. : Schocken Books, 1986. – 244 p.
18. Teller H. Give Peace a Stance Phasing Harmony into Our Lives / H. Teller. – New York City Publishing Company, 1992. – 341p.
19. In praise of the Baal Shem Tov. The earliest collection of legends about the Founder of Hassidism / [ed. by D. Ben-Amos and J. R. Mintz]. – N. Y. : Schocken books, 1970. – 353 p.

Матеріал надійшов до редакції 27.11. 2013 р.

Нидзельская Ю. М. Раввин: лингвокогнитивный анализ понятия в современном английском языке.

В этой статье рассмотрено понятие еврейской культуры "раввин" в системе современного английского языка, представлены его основные социальные роли и внутренняя форма. Большое внимание уделено его деривационным, лексико-семантическим, стилистическим и фразеологическим связям. В вышеуказанном исследовании вербализованы типические характеристики раввина: мудрость и многословие. Его полифункциональность и высокий статус в среде еврейского этноса репрезентированы с помощью приемов метафоризации, гиперболизации, эмфатического изложения англоязычного материала.

Nidzelskaya Yu. M. The Rabbi : Linguistic Cognitive Analysis of the Notion within Modern English

The above-mentioned article presents the notion of the Jewish culture "rabbi" within the system of the Modern English language. His main social roles and inner form are described. The thorough attention is paid to its various derivational, lexical-semantic, stylistic and phraseological relations. The represented investigation is closely connected with the most typical characteristics of the rabbi: wisdom and verbosity. Rabbi's multifunctionality and high social status in terms of the Jewish ethnoses are displayed with the help of the mechanisms of metaphors, hyperboles and emphatic verbalization of the English material.